

MEĐIMURSKI ORGULJAŠI

Vinko Balog

Miroslav Vuk, Zagreb

Među glazbenicima koji su duhovnu pučku popijevku Međimurja, kao sastavni dio njegove bogate tradicije i stvaralačke kulture prenosili s koljena na koljeno, bio je i dugogodišnji orguljaš, kantor Vinko Balog iz Kotoribe, koji je u dubokoj starosti umro potkraj prošle godine. Kao ni u drugim sličnim slučajevima, ni njegovu smrt nisu zabilježile novine, jer je duhovna glazbena kultura ovoga kraja još uvijek zanemareno područje i djelatnost zaobiđena u sintezi službene kulture. I dok je svjetovna pučka popijevka dobila značajne njezinog priznatog i sastavnog dijela, duhovna pučka popijevka, nastala u istim uvjetima života, u istoj književnoj i glazbenoj usmjerenosti, svojevrsno je pastorče, registrirana samo u rijetkim prigodama. Jedna i druga vrsta uzajamno su nicala, rasle, prožimale se i čuvale jezični i glazbeni izraz ovoga kraja bez obzira na svoje specifične motive i sadržaje.

Rijetko je koji međimurski orguljaš bio širitelj i njegovatelj samo crkvenih popjevaka, jer je velika većina crkvenih zborova koje su oni vodili imala u svom programu i pučke svjetovne popijevke, a nastupi u crkvi, za vrijeme crkvenih obreda, kao i oni izvan nje, imali su uvijek obilježje vjerskih pučkih svečanosti. Na taj način vjernim čuvarima duhovne pučke glazbene tradicije ovoga kraja moramo svakako ubrojiti brojne međimurske orguljaše, od kojih su neki bili samo kreativni prenosioči, a drugi i sami stvaraoci pojedinih popjevaka, crkvenih i svjetovnih. U oba slučaja radilo se o darovitim pojedincima iz naroda, zaljubljenicima u svoj posao, koji su puna srca obavljali uz najskromniju naturalnu naknadu, izražavajući njime svoj odnos prema vjeri, glazbi, ali i sredini iz koje su potekli i kojoj su pripadali.

Među brojnim međimurskim orguljašima novijeg vremena, iz razdoblja od prvoga svjetskog rata do danas, istaknuto mjesto pripada Vinku Balogu iz Kotoribe, skromnom, darovitom i dragom čovjeku iz naroda, koji je osjećao njegovo bilo duhovne i kulturne potrebe, te je tom cilju posvetio cijeli svoj dugi život služeći svojim župljanima u crkvi i izvan crkve, doslovno od njihova rođenja do groba. Kao i ostali orguljaši, i on je svoje župljane dočekivao u crkvi popijevkom i orguljanjem u časovima njihovih krštenja i vjenčanja, ali ih i ispraćao na vječni počinak toplim riječima svojih nadahnutih »spričavanja«.

Da je djelatnost međimurskih orguljaša nosila izrazito nacionalno, hrvatsko, a ponekad i političko obilježje, uvjerava nas članak Jurja Lajtmara iz *Svete Cecilije* za siječanj i veljaču 1914.

u kojem se razjašnjaju tadašnji problemi crkvenih zborova u Međimurju, na koje su mađarske vlasti gledale prijeka oka: »Dakako i naš rad nije bez nepritika. Mađarske novine »Muraköz«, »Zala« i neke druge bojeći se svakog znaka života u našem Međimurju, vide u našem pjevanju pogibelj za njihovu državnu ideju. Izašli su već uvodni članci da se tobože tim pjevanjem širi »ilirizam«. Išli su dapače tako daleko da su nastojali oblasti sklonuti da zabrane to crkveno pjevanje, s kojim se širi pogibeljni »ilirizam«. Ne obazirući se na takve optužbe međimurski su orguljaši, u narednim godinama posebno Vinko Balog, bili duboko svijesni značenja svoje djelatnosti i njome pridonosili svoj znatan obol vjerskim, nacionalnim i kulturnim potrebama i svijesti Međimuraca.

Vinko Balog

Vinko Balog rodio se u Kotoribi 21. siječnja 1892. a umro je 5. prosinca 1982. Kao mladića, zbog njegova lijepog glasa, zapazio ga je u crkvenom zboru ondašnji orguljaš Florijan Siladi. Samoinicijativno je počeo učiti svirati orgulje i u tom učenju postizati izvanredan napredak. Kad je neočekivano orguljaš Siladi umro, njegovu smrt je zabilježila *Sveta Cecilija* za srpanj i kolovoz 1915. ovim riječima: »Na sam Uskrs ove godine umro je u Kotoribi Florijan Siladi, talentiran i revan orguljaš kotoripske crkve. On je bio jedan od onih orguljaša iz Međimurja koji je shvaćanjem i ozbiljnošću radio oko reforme crkvenog pjevanja rukom o ruku s međimurskim svećenstvom. Kotoripčani su se već pobrinuli za njegovog nasljed-

nika svoga suseljanina i poslali ga u orguljašku školu u Celje.« Bila je to poznata Bervarova orguljaška škola, koja je odgojila najbolje međimurske orguljaše, a među prve se 1916. ubrojio i mlađi Vinko Balog kao dostojan nasljednik svoga vriednog prethodnika Florijana Siladija.

Briga Kotoripčana za novog orguljaša objašnjiva nam je tradicijom crkvenog pjevačkog zbora koji se nije ugasio Siladijevom smrću. Narod je nastavio pjevati u svojoj crkvi, i to s radošću koju navodi *Kotoripčan*, najvjerojatnije Juraj Lajtman u *Svetoj Ceciliji* za studeni i prosinac 1915, zaključivši svoj članak: »O kako li je krasno slušati točno koralno pjevanje! Organiste još nemamo, ali će doći vrijeme, kad se budu oglasile i orgulje naše.«

Te orgulje su se pod rukama mladog Vinka Baloga oglasile točno 15. kolovoza na Veliku Gospu 1916., i od onda nisu utihnule punih i dugih 65 godina, do istog datuma 15. kolovoza na Veliku Gospu 1981, kada je posljednji put na njima završirao omiljeni kotoripski orguljaš svoju najdražu popijevku: Rajska Djevo, kraljice Hrvata...!

Valja istaći da je upravo Vinko Balog bio jedan od prvih iz Međimurja koji su otišli na školovanje orguljaša u Celje. Isto tako treba istaći da je on u toku jedne školske godine svladao čitavo gradivo predviđeno za tri školske godine. Ovdje mu je pomoglo predznanje iz Kotoribe, a najviše velika marljivost, koja ga je i kasnije resila kroz čitav život, i upornost u svladavanju trinaest nastavnih predmeta. Zato nije neobično kad na njegovoj Svjedodžbi (Spričevalo. Štev. 1.), čitamo da je: Balog Vinko zasebno crkveno-glasbeno šolo v Celju od 2. V. 1915. do 18. VII. 1916. *jako pridno* obiskoval z naslednjim uspehom:

Vedenje	: vzorno
Pridnost	: hvalno
Liturgika	: izvrstno
Crkveno-glasbena zgodovina	: hvalno
Igranje na orgulah	: hvalno

tako redom do posljednjeg predmeta: »Obćinskog tajništva«. Njemu je pripala i ta čast da je bio prvi školovani glazbenik orguljaš iz Međimurja čiji roditelji su bili seljačkog podrijetla. Kad se vratio iz Celja, morao je polagati još jedan ispit pred svojim župljanima. Naime do svršetka drugog rata bio je u Međimurju običaj da župljani biraju svoga orguljaša javno poslije njegova sviranja u crkvi kod sv. mise i blagoslova. Orguljaš je morao imati lijep i jak glas i znati svirati sve pučke crkvene popijevke i još: »pred svetom mešum i potlam meše cifrasto igrati«, tj. morao je znati preludirati. Kako se vidi iz Zapisnika od 23. srpnja 1916. u predmetu izbora kantora u Kotoribi, Vinko Balog je toga dana u prisutnosti svih župljana svirao i pjevao kod sv. mise, poslije ga je sav narod jednoglasno izabrao za kantora. Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu prihvatio je i potvrdio taj izbor 30. siječnja 1917., a Vinko je u ime plaće dobio malo općinske zemlje, kako je napisao njegov sin vlč. Franjo, župnik u Donjem Vidovcu: »Tata je bio veliki idealista koji je sve od sebe dao za dobro župe i naroda ne tražeći da baš za

sve bude plaćen i naplaćen. Zemlju je morao »kru-to« obrađivati sa svoje trinaestero djece, plaćati porez i na koncu imati samo pusti kruh za svoju veliku obitelj. Ali ono najglavnije — idealizam nije nikad izgubio, — nikad!!! Bio je vječni zaljubljenik glazbe!!! «

Nekoliko svojih sinova naučio je svirati orgulje i oni su danas poznati i priznati orguljaši. Od daleke 1916. tekao je plodan i bogat Balogov orguljaški rad, izmjenjivale se generacije pjevača, a na svaku je prenosio svoje duboke vjerske osjećaje, svoje glazbeno znanje, iskustvo, a nadasve ljubav rodnoj grudi i narodu iz kojeg je potekao. Djelovao je kao i zemljoradnik, pčelar (uzgajao je neko vrijeme 100 koševa pčela!), tajnik obrtničkog udruženja i knjigovođa u predratnoj seoskoj štedionici. Živeći kao običan i marljiv čovjek i brižna glava brojne porodice, Balog je postao bliskim svojim sumještanima, koji su ga voljeli i cijenili i kao čovjeka i kao orguljaša nazivajući ga jednostavno i prisno »naš kantor«. Bio je rado viđen i slušan u susjednim župama, a isto tako preko Mure i preko Drave. Bio je savjetnik mnogim mladim orguljašima koji su dolazili u Kotoribu da čuju njegovu svirku i pjevanje njegova zbora. Svi koji su ga poznavali osjećali su ga kao svojega. Da je doista bio njihov vidjelo se na njegovu posljednjem putovanju, svečanom ispraćajem na mjesno groblje 6. prosinca 1982. kad ga je ispratila čitava župa. Dirljive riječi oproštaja i zahvale uputio mu je sin Dragutin, a zatim domaći župnik vlč. Ignacije Zadravec i vlč. Blaž Horvat, župnik Svetog Jurja u Trnju. Osim te dvojice svećenika uveličali su tužnu svečanost rastanka vlč. gg. Ignacije Hrastić, župnik-dekan iz Dekanovca, Stjepan Slaviček, župnik-dekan iz Raskrižja, Ivan Gršćić, župnik iz Podturna, Lovro Galić, župnik iz Svete Marije na Muri, Leonard Blagus, župnik iz Draškovca, Antun Hoblaj, župnik iz Preloga, i Milan Lončarić, župnik iz Donje Dubrave. Da, orguljaš Balog bio je onaj koji je godinama dušom i srcem ispraćao svoje župljane nalazeći za svakog od njih toplu i bolnu riječ u svojim »spričavanjima«. To je bio onaj dio njegove djelatnosti u kojem je njegov stvaralački dar možda došao najviše do izražaja.

Za ilustraciju donosimo dio jednog od brojnih Balogovih »spričavanja« kao primjer njegove nadahnutosti, osjećajnosti i kreativnosti, a posebice osjećaja za kajkavsku međimursku riječ kao najintimniji izraz duše i srca međimorskog čovjeka iz naroda:

Zapopevano nad + Anom Rusak, 11. VI 1975,
v Kotoribi

*Kršćeniki dragi, dušice ljubljene
prosim, poslušnite, vezdaj malo mene:
V lepom ste se broju ovdj skupa žižlji
da bi pokojnici ve na sprevod išlji.*

*Poslušnite malo okoli stojeći
zadnje spričavanje vu žalostnih reči.
Smrt ju je nemila z sveta skorenila,
njeni žitek, telo na ovo spravila.*

*Znance prijatelje štere ovdj imaš
ostaviti moraš kada nit ne štimaš.
Zadnja vura vuđri, zideju se ljeta
i smrt te pokosi iz ovoga sveta.*

*Najprvič se spričam vam otec duhovni
koji napram meni bili ste tak dobri
i na tužen spreved meni potrudilji
prosim kaj mi dušu Bogu izručilji.*

*K sebi vas vuzam, o draga dečica,
iz rake vas zove mila vam majkica,
koja denes od vas mora se reziti
i z doma našega žalosno oditi.*

*Si skupa ljubljeni s Bogom ostanite,
vu miru i slogi med sobom živite.
Bog je tak odredil, drugač nebre biti,
o dečica draga, moram vas staviti.*

*Otec, Bog nebeski, Marija Djevica,
najte skratit Ani nigdar svoja ljica.
Vu življenju svojem mnogo je trpela,
da bi ve mir, pokoj, diku neba mela! Amen.*

Osim u spričavanjima, Balog je svoju darovitost potvrdio i uspjelim skladateljskim radom. Poznat je kao autor preko dvadesetak crkvenih popjevaka, među kojima se ističu popijevke u čast Blažene Djevice Marije. Vrijedno je navesti i to da je Balog, iako seoski orguljaš, pratio svu stručnu glazbenu literaturu, a surađivao je i s društvima diljem Međimurja koja su gajila i svjetovnu glazbu. I kao čovjek i kao glazbenik reproduktivac i stvaralac, Balog je ostavio vidne tragove svoje djelatnosti. Bio je jedan od posljednjih kantora, orguljaša iz Međimurja, koji su dušom i srcem njegovali i prenosili pučku crkvenu popijevku i ostali trajno zaslužni za njezin život do naših dana.

IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

Andro Sentinella (1897.—1970.)

Nikola Buble, Split

Maestro Andro Sentinella (Trogir, 9. kolovoza 1897. — Trogir, 23. listopada 1970.) pohađao je osnovnu školu u Trogiru, gimnaziju u Splitu, a glazbu uči privatno. Sa sedam godina obrađuje narodne napjeve za mali tamburaški sastav, a s petnaest godina posvećuje se isključivo muzici. Kao dječak svirao je klarinet u trogirskoj (limenoj) glazbi, a kasnije se odlučio za glasovir, orgulje, dirigiranje i skladanje. Nakon prvoga svjetskog rata postaje učenik poznatoga češkog skladatelja i dirigenta Cyrila Hrazdica. Ovaj ga podučava harmoniju, kontrapunkt, orkestraciju i kompoziciju. Hrazdira je Sentinellu veoma cijenio kao talentiranog učenika, a kasnije i kao sposobnog glazbenika, o čemu svjedoči njihova uzajamna korespondencija. Ovaj njihov prisni kontakt trajao je sve do Hrazdirine smrti 1926.

Godine 1925. A. Sentinella odlazi u Zagreb i Prag na stručno usavršavanje. U Pragu se, nakon položenoga kvalifikacijskog ispita, upisuje na konzervatorij. Nažalost, nakon kraćeg vremena oboli i zbog zdravstvenih razloga vraća se u domovinu. U Šibeniku boravi do 1935., a taj period znači za Sentinellu neobično plodan umjetnički i pedagoški rad. Bio je kapelnik šibenske Narodne glazbe, zborovođa pjevačkog društva Kolo (od 1926. do 1928.), zatim dirigent Filharmoničkog društva do njegova stapanja s Kolom 1931. godine, glazbeni učitelj na gimnaziji, učiteljskoj školi i sjemeništu, orguljaš i zborovođa šibenske katedralne crkve, povremeni dirigent pjevačkog društva Srbadija i

pjevačkog društva Seljačka sloga; istakao se i kao melograf šibenskih crkvenih pučkih napjeva.

U Trogir se vraća 1935. godine i idućih pet godina posvećuje Narodnoj glazbi i pjevačkom društvu Kolo (ova trogirsko društvo Sentinella je već vodio prije svog odlaska u Šibenik, Kolo od 1919. do 1922, a Narodnu glazbu od 1922. do 1924. godine). Godine 1940. ponovno se vraća u Šibenik, a početkom drugoga svjetskog rata odlazi u Zagreb gdje predaje na vojnoj muzičkoj školi; već 1947. bio je dirigent Narodne glazbe i Pjevačkog društva Kolo u Trogiru. Nešto kasnije postaje dirigent tamburaškog orkestra i harmonikaškog omladinskog ansambla. Uz to je nastavnik glazbenog odgoja u Osnovnoj školi, a sve do smrti orguljaš je i zborovođa Zborno-opatske crkve u Trogiru.

Kao skladatelj A. Sentinella nije ostavio velik broj djela. No njegovih dvadesetak skladbi govore o autoru kojega krase temeljito teorijsko znanje i bogata invencija. Skladao je za glasovir, orgulje, pjevačke zborove, glas i glasovir, violinu i glasovir. Napisao je i dva baleta (Pepeljuga, Snježana i sedam patuljaka), u koje unosi i folklorne glazbene teme iz trogirskog kraja. Za potrebe puhačkog orkestra (šibensku i trogirsku Narodnu glazbu) transkribirao je niz djela opernih autora, a obrađivao je narodne napjeve za vokalne sastave. Zalagao se uvijek za repertoar s djelima slavenskih, posebno hrvatskih autora. Povodom proslave 50. godišnjice »uspješnog i aktivnog rada na muzičkom polju« dobio je republičku nagradu Saveza muzičkih društava Hrvatske.